

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

ӘОЖ: 37+378.147:378.637(574)

Қолжазба құқығында

ИСАЕВ МУХТАР СЕИТХАНУЛЫ

**Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға
даярлау әдістемесі**

6D011400-Тарих

Философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация

Отандық ғылыми кеңесшілер:
тарих ғылымдарының докторы,
профессор м.а Тұрсұн Х.М.
тарих ғылымдарының кандидаты,
профессор Жетібаев К.М.

Шетелдік ғылыми кеңесші:
PhD, профессор Ташағыл А.

Қазақстан Республикасы
Түркістан, 2016
М Ы

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР	3
АНЫҚТАМАЛАР	4
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР	5
КІРІСПЕ	6
1 «МӘНГІЛІК ЕЛ» ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҚ ТАРИХ МҰҒАЛІМДЕРІН ДАЯРЛАУДЫҢ ТАРИХИ-ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	15
1.1 Тарих пәні мұғалімдерін даярлаудың тарихи-әдіснамалық мәселелері	15
1.2 «Мәңгілік Ел» құндылықтарын болашақ тарих мұғалімдеріне оқытудың мүмкіндіктері	35
2 БОЛАШАҚ ТАРИХ МҰҒАЛІМДЕРІН «МӘНГІЛІК ЕЛ» ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ОҚЫТУҒА ДАЯРЛАУДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	62
2.1 «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқыту – болашақ тарих мұғалімдері кәсіби іс-әрекетінің нысаны	62
2.2 Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлаудың педагогикалық шарттары	85
3 БОЛАШАҚ ТАРИХ МҰҒАЛІМДЕРІН «МӘНГІЛІК ЕЛ» ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ОҚЫТУҒА ДАЯРЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕЛІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС	103
3.1 Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлаудың әдіс-тәсілдері	103
3.2 Тәжірибелік-педагогикалық зерттеу жұмыстарының нәтижелерін қорыту және ғылыми-әдістемелік ұсыныстар беру	123
ҚОРЫТЫНДЫ	147
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ	150
ҚОСЫМШАЛАР	165

Бұл диссертациялық жұмыста келесі нормативтік құжаттарға сілтемелер көрсетілген:

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңы // Алматы: Юрист, 2007.– 42 б.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген ҚР МЖМБС 1.4.002-2012. Жоғары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.

ҚР МЖМБС 6.08.070-2010. Бакалавриат. «5В011400 – Тарих» мамандығы ҚР МЖМБС. Астана, 2010. 43 б.

Қазақстан Республикасының бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Астана, 2010.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасы Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы. Астана. 10 маусым, 2011.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мамандықтары бойынша үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2013 жылғы 16 тамыздағы № 343 бұйрығы.

АНЫҚТАМАЛАР

Бұл диссертациялық жұмыста келесі терминдерге сәйкес анықтамалар қолданылған:

Әдіснама – ғылыми таным әдістері туралы ілім; кез келген ғылымда қолданылатын әдістердің жиынтығы; теориялық және практикалық іс-әрекетті ұйымдастырудың және құрудың қағидалары мен тәсілдерінің жүйесі.

Білім беру бағдарламасы – білім беру мазмұны мен оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктерін сипаттайтын білім беру мекемелерінің нормативтік – басқару құжаттары.

Жеке оқу жоспары (ЖОЖ) – Студенттің өзі жазылған пәндердің типтік оқу жоспары, элективті пәндер каталогы және оқу пәндерінің тізімі негізінде кредит саны немесе академиялық сағаты көрсетіліп әрбір оқу жылына өздігінен жасаған құжаты, жеке оқу жоспары нақты студенттің білім алу траекториясын көрсетеді.

Кәсіби құзыреттілік – сала бойынша меңгерілген білімді, іскерлік пен дағдыны және маманның жеке тұлғалық сапалық қасиеттерін практикалық тұрғыдан жүзеге асыру қабілеттілігі;

Құзырет – бұл белгілі саладағы нәтижелі іс-әрекет үшін білімді, біліктілікті және жеке тұлғалық сапаларды қолдану қабілеттілігі.

Құзыреттілік – оқу мен өмір жағдаяттарын шешу кезінде білім алушылардың білімді, іскерлікті, дағдыны және қызметтің әмбебап тәсілдерін меңгеруі көрінетін білім берудің нәтижесі.

Құндылық – ұмтылыстар мен мақсаттардың, абсолюттік мағынасында - болмыстың мәні.

Модель – (франц. modele, итал. modello, лат. modulus) - өлшеуіш, өлшем, үлгі, норма.

Оқу үдерісі – оқытудың арнайы ұйымдастырылған түріндегі жеке тұлғаның жалпы дамуы мен тәрбиесінің, білім беру мақсатын айқындайтын біртұтас педагогикалық үдерістің нақты көрінісі.

Оқу жоспары (ОЖ) – білім беру деңгейлеріне сәйкес оқу пәндерінің тізімі мен көлемін, оқыту тәртібі мен бақылау түрін реттейтін құжат.

Оқу бағдарламасы – әрбір оқу пәні бойынша меңгерілуге жататын білім, іскерлік және дағдылардың мазмұны мен көлемін айқындайтын бағдарлама.

Пәнді оқыту нәтижелері – игерілген білім, іскерлік, дағды және білім беру салалары бойынша құзыреттіліктер.

Типтік оқу жоспары (ТОЖ) – оқыту тілі мен бағытына сәйкес тиісті білім беру деңгейі, оқу пәндерінің тізбесін және көлемін реттейтін нормативтік құжат.

БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

БЖИ	Біліктілікті жетілдіру институты
Ғ.Ғ.	Ғасырлар
ж.	Жыл
ЖОО	Жоғары оқу орны
жж.	Жылдар
КСРО	Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы
ҚР	Қазақстан Республикасы
ҚазПИ	Қазақ педагогикалық институты
ҚазҰПУ	Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
ҚазКСР	Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасы
МЖБС	Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары
МОӘК	Модулдік оқу-әдістемелік кешен
СӨЖ	Студенттердің өзіндік жұмысы
ОБСӨЖ	Оқытушының басшылығымен орындалатын студенттің өзіндік жұмысы
т.б.	тағы басқалары
ОӘК	Оқу-әдістемелік кешен
ОКТ	Оқытудың компьютерлік технологиялары
М.И.	Мухтар Исаев

КІРІСПЕ

Зерттеудің көкейкестілігі әлемдік қоғамдастықтың қазіргі даму кезеңі әлемдік экономикалық интеграцияның тереңдеуімен, әлемнің әр түрлі аймақтарының әлеуметтік және мәдени өзара байланыстарының кеңеюімен, жаһандану мәселелерімен, әлеуметтік құрылыстың өзгеруімен, бұрын белгісіз болған салаларда сапалы жаңа іс-әрекет түрлерінің пайда болуымен сипатталады. Жастардың жаңа жағдайларға бейімделуі құндылықтарды қайта бағалау, болмыстың жаңа сенімді тіректерін және өмір сүру бағдарларын іздеу арқылы жүзеге асады. Бұл мәселені шешу білім берудегі нормативтік құжаттарда көрініс тапқан.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында білім беру жүйесінің міндеттері ретінде: ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; азаматтық пен патриотизмге, өз Отаны - Қазақстан Республикасына сүйіспеншілікке, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрлерін қастерлеуге, Конституцияға қайшы және қоғамға жат кез келген көріністерге төзбеуге тәрбиелеу, т.б. атап көрсетілген [1]. Бұл міндеттерді шешу өз кезегінде болашақ мамандарды бағдарлы даярлауға да байланысты.

Еліміздің дамуы және болашақта бағдар алуы үшін ұлттық идея қалыптастырылды. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты жолдауында «Біз ұлттың тарихи санасын қалыптастыру жұмысын жалғастыруымыз керек. ... Біз болашаққа көз тігіп, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік Ел» етуді мұрат қылдық» деп «Мәңгілік Ел» идеясын тұжырымдап, ұсынды [2]. Қазіргі кезде уақыт сынынан өткен қазақстандық жолдың тәжірибесі негізінде «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясының жеті құндылығын айқындап берді, олар: Қазақстанның тәуелсіздігі және Астанасы; қоғамымыздағы ұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім; зайырлы қоғам және жоғары руханият; индустрияландыру мен инновацияларға негізделген экономикалық өсім; Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы; тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы; еліміздің ұлттық қауіпсіздігі және бүкіләлемдік, өңірлік мәселелерді шешуге жаһандық тұрғыдан қатысуы. Бұл құндылықтар қоғамның тірегіне айналуы үшін білім беру жүйесіне енгізіліп, болашақ ұрпақ болмысына сіңірілуі тиіс.

Мемлекет басшысының «Нұрлы Жол – болашаққа бастар жол» атты Жолдауында: «Біз Жалпыұлттық идеямыз – Мәңгілік Елді басты бағдар етіп, тәуелсіздігіміздің даму даңғылын Нұрлы Жолға айналдырдық. Мәңгілік Ел – елдің біріктіруші күші, ешқашан таусылмас қуат көзі. Ол «Қазақстан 2050» стратегиясының ғана емес, ХХІ ғасырдағы Қазақстан мемлекетінің мызғымас идеялық тұғыры! Жаңа Қазақстандық Патриотизм дегеніміздің өзі – Мәңгілік Ел! Ол – барша Қазақстан қоғамының осындай ұлы құндылығы...» деп [3], «Мәңгілік Ел» идеясының мәні мен мазмұнын және оның бастауы тым тереңде жатқандығын атап көрсетті. Шындығында, қазақ тарихының мазмұнында осы идеяға тұғыр болатын, ұлттық мақтанышқа айналған тарихи

оқиғалар мен құбылыстар аз емес. Түрік қағанатында дүниеге келген «Мәңгілік Ел» идеясы қалыптасуының тарихи негіздері мен мән-мағынасы Л.Н.Гумилев [4], А.Ташағыл [5], С.Сыздықов, С.Қанаев, Ж.Жеңіс [6], Қ.Сартқожаұлы [7] және т.б зерттеулерінде айқындалған.

Жалпы алғанда, тарих ғылымы және «тарих» оқу пәні жеке тұлғаның құндылық-мағыналық саласын дамыту үшін алғышарттар құруда үлкен әлеуетке ие. Тарихқа деген қарым-қатынас жеке тұлғаның бар мәдени құраушылары мен оның әлеуметтік өзін-өзі тануында көрініс табады. Сондықтанда, тарихи білім берудің заманауи кезеңінде мұғалімнің тарихи үдерістер мен тарихи таным құраушыларында құндылыққа басымдық беретін аксиологиялық тұғырға негізделген оқытуы сұранысқа ие.

Қоғамда болып жатқан түрлі өзгерістерге сәйкес жоғары оқу орындарында және орта, жалпы білім беретін мектепте білім берудің ұлттық моделін қалыптастыру, білім мазмұнын жаңарту, сапалы білімге қол жеткізу, оқытудың жаңа дидактикалық жүйесін іздестіру – бүгінгі таңда педагогика ғылымының алдында тұрған көкейкесті мәселе. Аталған мәселелердің процессуальдық аспектісін шешу болашақ мұғалімдерді даярлауды жетілдірумен байланысты.

Болашақ жастарды «Мәңгілік Ел» құндылықтары негізінде оқыту және оларды құндылықтарға баулу тарих мұғалімдерінен құндылықтар бойынша білімі терең болуын, педагогикалық іскерліктерді жүзеге асыруға әдістемелік дайындығын талап етеді. Бұл өз кезегінде болашақ тарих мұғалімдерінің педагогикалық іскерліктерін, әдістемелік даярлығын қалыптастыруды, зерттеудің көкейкестілігін арттыра түседі.

Зерттеуімізге байланысты құндылықтардың мәні, тәрбиелік маңызы туралы ұлы ғұламалар, қоғам қайраткерлері мен ағартушы-педагогтар әл-Фараби [8], Жүсіп Баласағұн [9], Қожа Ахмет Ясауи [10], Өтейбойдақ Тілеуқабылұлы [11], А.Құнанбаев [12], Ш.Уәлиханов [13], Ы.Алтынсарин [14], Ш.Құдайбердиев [15], А.Байтұрсынов [16], М.Жұмабаев [17], Ж.Аймауытов [18], Х.Досмұхамедов [19], т.б. ой - пікірлері мен көзқарастары еңбектерінде көрініс тапқан.

«Құндылық» категориясының әдіснамалық, тарихи және педагогикалық қырларын ашып, атқаратын әлеуметтік қызметінің мазмұнын анықтап, жүйелеген зерттеулер қатарында философтар, мәдениеттанушылар А.У.Уразбеков [20], А.Ж.Тұрсынов [21], Г.Риккерт [22], Г.Ж.Нұрышева [23], М.Вебер [24], Т.Х.Ғабитов [25], М.А.Дорохова [26], т.б. психологтар мен педагогтар С.Л.Рубинштейн [27], Г.К.Нұрғалиева [28], Қ.Б.Жарықбаев [29], С.Қалиев [30], Б.Гершунский [31], Т.Қ.Әтемова [32], Ә.Табылдиев [33], А.Қ.Қаптиева [34], Т.С.Сламбекова [35], әлеуметтанушылар Н.Г.Лапин [36], С.Е.Нұрмұратов [37], т.б. атауға болады. Бұл зерттеулерде жасалған тұжырымдар зерттеу жұмысымыздағы ізденістерге бағдар болды. Шетелдік ғалымдар I.V. Whitney [38], W. Huitt [39], т.б. еңбектеріндегі құндылықтарды жүзеге асыру тұжырымдары ескерілді.

Болашақ мұғалімдерді даярлаумен (жалпы кәсіби, дайындық бағыты бойынша) А.И.Щербиков [40], Н.В.Кузьмина [41], Ф.Н.Гоноболин [42],

В.А.Сластенин [43], Ю.К.Васильев [44], Н.Д.Хмель [45], У.Н.Нишаналиев [46], Қ.Ералин [47], К.Ә.Дүйсенбаев [48], С.Т.Каргин [49], А.А.Калюжный [50], т.б. ғалымдар айналысқан. Аталған ғалымдардың еңбектері болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлауда басшылыққа алынды.

Зерттеу тақырыбымызға қатысты еліміздің төл тарихы жөнінде және оны ЖОО мен жалпы білім беретін орта мектептерде Қазақстан тарихы курсы мазмұнын анықтауда бағдар беретін ғылыми еңбектер жазған тарихшы ғалымдар Н.Е.Бекмаханова [51], М.Қозыбаев [52], Ж.Қасымбаев [53], К.Нұрпейіс [54], М.Қойгелдиев [55], Қ.С.Алдажұманов, Б.А.Аяған, К.Байпақов [56, 57]және т.б. айтуға болады.

Сонымен қатар, тарихты оқыту әдістемесімен айналысқан: И.Я.Лернер [58], Н.В.Андревская, В.Н.Бернадский [59], А.А.Вагин [60], Н.Г.Дайри [61], С.А.Ежова, И.М.Лебедева, А.В.Дружкова [62], Е.Е.Вяземский, О.Ю.Стрелова [63], Т.Тұрлығұл [64], Х.Тұрсұн [65], А.Ш.Журасова [66], т.б. ғалымдардың еңбектері біздің зерттеу жұмысымыз үшін құндылықтарды оқыту әдістемесін қалыптастыруда басшылыққа алынды.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан - 2030» халыққа жолдауында: «Толық өркениетті ел болу үшін алдымен өз мәдениетімізді, өз тарихымызды бойымызға сіңіріп, содан кейін өзге дүниені игеруге ұмтылғанымыз жөн» деп айтқаны әдіснамалық тұрғыда қазақ тарихының ең ежелгі кезеңінен бүгінгі Қазақстан Республикасына дейінгі аралықтағы тарих мазмұнына жаңа көзқарас қалыптастыруға бағдар болды [67]. Ұстаным ретінде өз тарихымызды терең тануға негіз қалады. Орта мектеп оқушыларына арналған өз тарихымызды, мәдениетімізді жазуда М.Қ.Қозыбаев, І.М.Қозыбаев [68], Д.Б.Бабаев [69], К.М.Байпақов [70], Б.Ғ.Аяған [71], С.Жолдасбаев [72], М.Қойгелдиев [73], Ж.О.Артықбаев [74], Б.Қ.Әбдіғұлова [75], Т.С.Садықов [76], Т.Тұрлығұл [77], К.Нұрпейіс [78], т.б. ғалымдар еңбек сіңірді және олардың жазған оқу құралдары оқыту үдерісінде басшылыққа алынды.

Тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңде ұлттық тарихи білімге, тарихи білімді оқытуға қатысты диссертациялық зерттеулер жүргізіліп, оның даму жолдарын саралаған мақалалар мен монографиялар жарық көрді. Бұл ретте Т.Тұрлығұл [79], Б.Абдугулова [80], Б.Сәрсекеев [81], Б.Т.Берлібаев [82], Ж.Нұрманбетқызы [83], Х.Тұрсұн [84] және т.б. ғалымдардың еңбектерін атауымызға болады.

Мемлекеттік бағдарламаға айналып үлгерген «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясын теориялық тұрғыда негіздеу және оны оқу-тәрбие үдерісіне енгізу арқылы қоғамдық-саяси өмірдегі күнделікті практикаға айналдыру бағытында зерттеу жұмыстары шұғыл қолға алынды. «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын әртүрлі қырынан қарастырған ғылыми басқосулар оқу орындары мен ғылыми мекемелерде де ұйымдастырыла бастады. Солардың бірі –Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университет базасында К.К.Жанпейсова, С.Ж.Пралиев, Ш.Ж.Колумбаева, Н.М.Хан және т.б. авторлығымен «Мәңгілік Ел» идеясын ЖОО жүйесіне енгізуге арналған оқу бағдарламасы, ОӘК жасалды [85].

Дегенмен, «Мәңгілік Ел» құндылықтары бойынша болашақ тарих мұғалімдерін дайындау әдістемесін жетілдіруге қатысты біздің зерттеу жұмысымыз алғаш рет арнайы тақырып болып қарастырылып отырғандығын атап айтуымыз керек.

Тарих және психологиялық, педагогикалық ғылымдар бойынша жүргізілген зерттеулердің нәтижелерін пайдаланумен басты әлеуметтік міндеттерді шешу әдіснамалық және әдістемелік сипаттағы төмендегідей:

- болашақ тарих мұғалімдерін анықталған «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау қажеттілігі мен оны жүйелі жүзеге асырудың теориялық-әдіснамалық тұрғыдан жеткілікті деңгейде негізделмеуінің арасындағы;

- «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы құндылықтарын оқу-тәрбие үдерісіне енгізудің айқындалуымен оны оқушыларға оқыту қажеттілігі және оны оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлау деңгейінің төмендігі арасындағы;

- болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау мазмұнының мүмкіндіктері мен оларды пайдалануға байланысты әдістеменің жеткіліксіздігі арасындағы айқындалған қарама-қайшылықтарды шешумен байланысты. Осы қарама-қайшылықтар зерттеудің мәселесін: болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға кәсіби даярлау жүйесін теориялық-әдіснамалық және әдістемелік тұрғыдан кешенді қамтамасыз ету деп нақтылауға мүмкіндік берді.

Көрсетілген қарама-қайшылықтардың шешімін іздестіру, біздің мәселемізді айқындауға және зерттеу жұмысымыздың тақырыбын **«Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау әдістемесі»** деп таңдауымызға негіз болды.

Зерттеу мақсаты: Болашақ тарих мұғалімдерінің «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлығын теориялық-әдіснамалық тұрғыдан негіздеу, ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету және оны педагогикалық эксперимент негізінде тексеру.

Зерттеу нысаны: Жоғары оқу орындарында болашақ тарих мұғалімдерін даярлаудың педагогикалық үдерісі.

Зерттеу пәні: Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау жүйесі.

Зерттеудің ғылыми болжамы: Егер, болашақ тарих мұғалімдеріне «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқыту және оны оқытуға даярлау теориялық тұрғыдан айқындалса; «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлаудың педагогикалық шарттары анықталса; болашақ тарих мұғалімдерін даярлау үдерісі мектеп «Қазақстан тарихы» пәні бағдарламасы мен қазіргі «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуды қамтамасыз етуге сәйкес жүзеге асырылса, онда білім беру үдерісінде «Мәңгілік Ел құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлау қамтамасыз етіледі, өйткені болашақ тарих мұғалімдерін даярлауда «мектеп-жоғары оқу орны» жүйесінің өзгерісін қамтамасыз ететін педагогикалық үдеріс жүзеге асырылады.

Зерттеу міндеттері. Зерттеу тақырыбының мақсатын іске асыруға байланысты мынадай міндеттер белгіленді:

1. Болашақ тарих мұғалімдеріне «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқыту мүмкіндіктерін анықтау;

2. «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлаудың теориялық негіздерін айқындау;

3. Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлаудың педагогикалық шарттарын анықтау;

4. «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлауға бағытталған оқыту мазмұнын әдістемелік тұрғыдан негіздеу;

5. Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау әдістемесінің тиімділігін тәжірибелік-эксперимент жүзінде тексерістен өткізу және кәсіби пәндерді оқытуды жетілдіру мен оны тәрбие үдерісімен ұштастыруға байланысты ұсыныстар енгізу.

Зерттеудің жетекші идеясы: Жоғары оқу орындарында болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау - олардың қоғам сұранысына сай жеке тұлғасын және кәсіби іс-әрекетінде әдістемелік дайындығын дамытады.

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері: педагогика, философия және психология ғылымдарының жеке адамды дамыту туралы ілімдері; тұлға дамуы мен қалыптасуының жалпы диалектикалық, сана мен іс-әрекет бірлігі, тарихилық пен шынайылық қағидалары; философиялық, аксиологиялық және жүйелілік көзқарас теориясы; таным теориясы; рухани-құндылықтар ілімі, «Мәңгілік Ел» идеясы құндылықтарын педагогикалық үдеріске енгізу тұжырымдары, оқыту теориясы.

Зерттеу көздері: Қазақстан Республикасы Конституциясы, «Білім туралы» Заң, Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Отан тарихының мазмұнын қарастырған ғылыми зерттеулер мен жазба ескерткіштер, Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясын негіздеуге қатысты сөйлеген сөздері мен Жолдаулары, Қазақстан Республикасында гуманитарлық білім беру тұжырымдамасы (1994), Қазақстан Республикасында тарихи сана қалыптастырудың тұжырымдамасы (1995), Қазақстан Республикасындағы этникалық-мәдени білім беру тұжырымдамасы (1996), «Қазақстан – 2050» даму стратегиясы, Қазақстан Республикасы 2016-2019 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің бекіткен тұжырымдамалары, стандарттары (5B011400 - тарих мамандығына арналған), бағдарламалары мен ресми мемлекеттік құжаттар; ғылыми-практикалық конференциялардың материалдары, ғылыми-педагогикалық зерттеулер мен озат педагогикалық тәжірибелер.

Зерттеу әдістері: Жалпы ғылымилық әдістер (зерттеліп отырған мәселеге байланысты нормативтік құжаттарды зерделеу; тарихи, психологиялық-педагогикалық, ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге талдау жасау); эмпирикалық әдістер (білім алушылардың оқу, іс-әрекеттерін педагогикалық бақылау, сауалнама жүргізу, әңгімелесу); педагогикалық

эксперимент, оқу-тәрбие үдерісін үлгілеу әдісі; зерттеу деректерін статистикалық өңдеу; эксперимент жұмыстарының нәтижелерін мәліметтерін сандық жағынан сараптап, қорытындылау.

Зерттеудің негізгі кезеңдері

Бірінші кезеңде (2013-2014 жж.) – зерттеу проблемасы бағытындағы тарихи, педагогикалық-психологиялық, ғылыми-әдістемелік әдебиеттер мен нормативтік құжаттарға теориялық талдау жасалды. Зерттеудің ғылыми аппараты анықталды, құндылықтар және «Мәңгілік Ел» құндылықтары мен оларды оқыту бойынша басылым көрген әдебиеттер, ғылыми мақалалар зерделенді. Жалпыға міндетті білім беру стандарттары мен оқу бағдарламаларына талдау берілді. Анықтау эксперименті жүзеге асырылды.

Екінші кезеңде (2014-2015 жж.) – зерттеу тақырып бойынша материалдар жинау жалғасын тапты, болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлаудың әдістемелік жүйесі (оқыту мақсаты, оқыту мазмұны, әдістері, оқыту үдерісін ұйымдастыру формалары және кешенді әдістемелік нұсқаулықтар) әзірленді, қалыптастыру эксперименті басталып, аралық кесінділер алынды, алынған нәтижелер жүйеленді. Ғылыми мақалалар даярланып, басылым көрді. Оқу құралдары бойынша материалдар жиналды.

Үшінші кезеңде (2015-2016 жж.) – қалыптастыру эксперименті жалғасын тапты, зерттеу жұмысының нәтижелері қорытындыланып, жүйеге келтірілді, бақылау эксперименті жүзеге асты, алынған нәтижелер статистикалық өңдеуден өтті, ғылыми-әдістемелік мақалалар жарияланды, диссертация талап бойынша рәсімделді, әдебиеттер жүйеге келтірілді, ғылыми ұсыныстар даярланды.

Зерттеудің **ғылыми жаңалығы** мыналармен айқындалады

1. Болашақ тарих мұғалімдеріне «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқыту және оны оқытуға ЖОО кәсіби базалық, әдістемелік пәндердің мүмкіндіктері анықталды;

2. Мектептегі Қазақстан тарихы пәні мен оны оқытудағы педагогикалық үдеріс мазмұны тұрғысынан «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлаудың теориялық негіздері айқындалды;

3. ЖОО педагогикалық жүйе тұрғысынан және моделдеуді жүзеге асыру бойынша болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлаудың педагогикалық шарттары анықталды;

4. «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлау әдістемесі педагогикалық іскерліктерді қалыптастыру тұрғысынан негізделді;

5. Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау әдістемесінің тимділігі тәжірибелік-эксперимент жүзінде тексерістен өткізілді.

Зерттеудің теориялық мәнділігі. Тарих сабақтарында оқушыларға «Мәңгілік Ел» құндылықтары бойынша оқу материалдарын оқытуға байланысты алынған тұжырымдар мен қорытындылар тарих пәнін оқыту әдістемесін теориялық тұрғыдан толықтырады, сабақты жетілдіруге

байланысты ұсынған технологиялық карта тарих пәнін оқытуды технологияландыруды дәйектейді. Болашақ тарих мұғалімдерін даярлау әдістемесінде белгіленген ұстанымдар «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлауды жетілдіруге игі әсер етеді. Зерттеудің теориялық нәтижелерін Қазақстан тарихын оқытуда «Мәңгілік Ел» құндылықтары бойынша оқытуды жетілдіруде және болашақ тарих мұғалімдерін даярлау үдерісінде пайдалануға болады.

Зерттеу жұмысының практикалық маңызы

- «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлау бағдары» тақырыбында семинар ұйымдастырылды;

- Болашақ тарих мұғалімдеріне арналған «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға бағдарлы даярлау» атты оқу-әдістемелік құралы оқу үрдісіне енгізілді;

- «Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы және түркілік ислам өркениетінің құндылықтары: Қара бура әулиенің тағлымы мен өнегесі» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция» ұйымдастырылды (2-3 маусым 2016 жыл, Түркістан қаласы).

Зерттеу нәтижелерін жоғары оқу орындарында болашақ тарих мұғалімдерін кәсіби дайындау үдерісінде, олардың кәсіби біліктілігін жетілдіруде, мұғалімдердің кәсіби біліктілігін жетілдіретін институттарда қолдану пайдалы.

Эксперименттік база ретінде Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеттері мен Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық институтының «5B011400-Тарих» мамандығы бойынша білім алушылары алынды.

Қорғауға ұсынылған негізгі тұжырымдар

1. Білім беру үдерісіне «Мәңгілік Ел» құндылықтарын енгізу – бұл ғылыми негізде әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекетке дайындықты көрсететін педагогикалық үдерісті ұйымдастырудағы үдеріс және нәтиже болып табылады;

2. Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлаудың теориялық негіздеріне – мектептегі оқыту үдерісі мен оқытуды технологияландыру және оны жүзеге асыратын ЖООоқыту үдерісін ұйымдастыруды қамтитын педагогикалық жүйе құраушылары (мақсаты, міндеті, мазмұны, әдіс-тәсілдері, формалары (технологиясы), құралдары, нәтижесі) алынады;

3. «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделін жүзеге асырудағы педагогикалық шарттар – ЖОО аталған даярлықты жүзеге асырудағы педагогикалық жүйе құраушыларын жүзеге асыратын жиынтық құрастырушылармен анықталады;

4. Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау әдістемесі ЖОО оқу жұмыстарының түрлерімен және жүзеге асыратын педагогикалық іскерліктерді қалыптастырумен негізделеді;

5. Әзірленген оқу-әдістемелік құрал болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлауды практикалық тұрғыдан жоғары деңгейде қамтамасыз етеді.

Зерттеу нәтижелерінің дәлелдігі мен негізділігі әдіснамалық және теориялық қағидалармен, зерттеу пәніне сәйкес әдістерді қолданумен, эксперименттік жұмыс бағдарламасының педагогикалық мақсатқа сәйкестігімен, ғылыми-теориялық тұжырымдардың практикада алынған мәліметтермен үйлесімділігі және олардың тиімділігін тәжірибе жүзінде тексерумен, практикаға ендірумен талапқа сай қамтамасыз етіледі.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу және ендіру эксперимент барысында және халықаралық, республикалық, облыстық ғылыми-практикалық конференцияларда, шетелдік, республикалық баспа беттерінде, жоғары оқу орындарындағы ғылыми-әдіснамалық семинарларда, ғылыми-әдістемелік мәжілістерде, кафедра отырыстарында талқыланып Оңтүстік Қазақстандағы университеттер мен институттың оқу-тәрбие үдерісіне ендірілді.

Зерттеу жұмысының басты нәтижелері 17 еңбекте көрініс тапқан. Оның ішінде ҚР Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған 5 ғылыми басылымдарда, Scopus компаниясының ақпараттық базасында тіркелген 2 жарияланымда және 9 халықаралық (оның ішінде 3 шетелдік) ғылыми-практикалық конференция жинақтарында және 1 оқу-әдістемелік құралында жарық көрді.

Диссертацияның құрылымы. Диссертация нормативтік сілтемелер, анықтамалар, белгілеулер мен қысқартаулар, кіріспе, III бөлімнен және қорытындыдан, қолданылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады.

«Мәңгілік Ел» құндылықтары және болашақ тарих мұғалімдерін даярлаудың тарихи-әдіснамалық мәселелері» атты бірінші бөлімде – болашақ тарих мұғалімдерін кәсіби даярлаудың тарихи және әдіснамалық мәселелері және ЖОО «Мәңгілік Ел» құндылықтарын кәсіби пәндерде оқытудың мүмкіндіктері қарастырылды.

«Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлаудың ғылыми-педагогикалық негіздері» атты екінші бөлімде болашақ тарих мұғалімдерінің кәсіби іс-әрекетінің нысаны болып табылатын орта мектепте оқыту үдерісін ұйымдастыру және «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқыту мен оны жетілдіру қамтылды; болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделі әзірленді және оны жүзеге асырудың педагогикалық шарттары баяндалды.

«Болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау әдістемесі және тәжірибелік-педагогикалық жұмыс» атты үшінші бөлімде «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға болашақ тарих мұғалімдерін даярлауға бағытталған оқыту әдістері мен формалары,

құралдары әдістемелік тұрғыдан негізделді және болашақ тарих мұғалімдерін «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқытуға даярлау әдістемесінтәжірибелік-эксперименттен өткізу барысы, әдістемелік пәндерді оқытуды жетілдіру мен оны тәрбие үдерісімен ұштастыруға байланысты ұсыныстар мазмұндалды.

Қорытындыда теориялық және әдістемелік жұмыстың нәтижелеріне негізделген тұжырымдар мен ғылыми тұрғыда негізделген нақты ұсыныстар берілді.